

Széchenyi Ödön, a „tűzpasa”

175 évvel ezelőtt, 1839. december 14-én született gróf Széchenyi Ödön, a magyar és a török tűzoltóság megszervezője, számos magyarországi vállalkozás létrehozója.

Átesik a tűzkeresztségen

Sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi Ödön 1839. december 14-én, Pozsonyban, Széchenyi István és Seilern Crescencia grófnő kisebbik fiaként látta meg a napvilágot. Fivérével, Bélával (1837-1918) Nagycenken töltötték gyermek éveiket és ifjúkorukat. Béla később a birtok ura lett, neves földrajztudós és geológus, Ázsia-kutató, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Ödön (1839-1922) az édesapjától tanult elméleti ismereteket a gyakorlati élet területén alkalmazta és hasznosította.

Széchenyi Ödön tanulmányait Sopronban és Nagycenken a szülői házban végezte. Kitűnően beszélt franciául, németül, angolul, olaszul, ismerte a latin és a görög nyelvet. Nyolcéves korától apja nincs mellette, a szabadságharc bukásakor alig volt kilenc éves. Édesapját sokat látogatta a döblingi gyógyintézetben, s tanácsára sokat utazott, hogy világot lásson, megismerje az európai országok életét, a modern, új technikákat. Korán megmutatkozott kiváló műszaki érzéke és érdeklődése az újdonságok iránt, különösen a hajózás és a gépészet érdekelt. Mindenben kiváló akart lenni, méltó a „legnagyobb magyar” fiához. Hazaszeretét a szülői ház légköre biztosította.

1861-ben, apja halála (1860. április 8.) után Pestre költözött. A kalandokat kereső, nyughatatlan fiatal ember édesapja munkáját folytatva lépett a közélet színterére. A kor azonban nem kedvezett a „legnagyobb magyar” fiának, mivel rebelliként tartották számon, minden megmozdulását, utazását titkos rendőrök figyelték, s igyekeztek személyét befeketíteni. Kortársai közül sokan nem értették meg, nem méltányolták törekvését.

Széchenyi Ödön életének meghatározó élménye volt az 1860. szeptember 2-án Nagycenken és Fertőszentmiklóson kitört két tüzeset, amikor személyes példát mutatva vett részt a mentésben. Ekkor esett át a „tűzkeresztségen”, mivel látta az emberek szenvedését, a szervezetlenséget és a tehetetlenséget a tűz pusztításaival szemben. Ez volt az elindítója és első lépcsőfoka a szervezett tűzoltóság tudatos létrehozásának és működtetésének.

Széchenyi Pestre költözése után gyakran járt külföldön. 1862-ben a magyar udvari kancellária Waldstein János gróf (1793-1875) visszalépése után a Londonban megrendezett harmadik nemzetközi világkiállítás kormánybiztosának nevezte ki. Kormánybiztosként mindent elkövetett, hogy a magyar kiállítási tárgyak „a nemzet méltóságának megfelelő jó helyre jussanak”. Elérte, hogy a kiállított tárgyakat „szembetűnő helyen”, két nagyobb udvarban helyezték el, s e két kiállítási udvart magyar nemzeti színű zászlókkal díszítve „Hungary” felirattal látták el, ezzel is hirdelve „nemzeti önállóságunkat”.

Öthetes londoni tartózkodását felhasználva megismerkedett a világhírű helyi tűzoltó gárdával, a „Fire Brigade”-val, és a legjobb ajánlólevelekkel szolgálatra jelentkezett, hogy gyakorlati tűzoltói ismereteket szerezzon. Az angol tűzoltókapitány meglepte a fiatal, gazdag magyar mágnás vállalkozása, s engedélyezte belépését a tűzoltósághoz. Shaw Eyre Massey (1830-1908), a nagy tudással és szakértelemmel rendelkező kapitány, akinek nevéhez fűződik a híres „bronz sisak” és a színházakban ma is használt vasfüggöny bevezetése, nem volt tekintettel a gróf származására, előkelő angol főúri összeköttetéseire. A legnehezebb, legfáradság-

sabb munkákat is elvégeztette vele, így Széchenyi cipelte, takarította és halzsírral kengette a tomlóket, szerkarbantartási munkákat végzett úgy, hogy „megfájdult a háta”, a „tenyere kikérgesedett”. A gróf kiállta a próbát, munkabírásával, elszántságával, lelkesedésével és szeretetreméltó modorával megkedveltette magát, kivívta nemcsak a kapitány, hanem a tisztikar elismerését, a tűzoltó-legénység megbecsülését.

Szabadidejében nyüzsgő társasági életet élt, személyes jó barátja volt a walesi hercegnek, a későbbi VII. Edwardnak (1841-1910), a londoni előkelőségek, így lord Palmerston miniszterelnök ebédmeghívásán vett részt. A hazafelé vezető úton francia és német városokat látogatott, hogy az ottani tűzvédelem helyzetét tanulmányozza. 1862. június 7-én, Béla testvérének írt levelében már jelezte: „tervem a tűzoltó egyesületnek tervvázlatát kidolgozni”.

Külföldi tanulmányútjáról hazatérve szomorúan állapította meg, hogy „városaink, így Pest és Buda is, a külföldi nagyobb városok tűzoltói felkészültsége mögött nagyon elmaradnak”. Ennek a napilapokban megjelentetett *A tűzoltóintézetek hasznosságáról* című felvilágosító cikkével hangot is adott. „A művelt országokban jól szervezett tűzoltó intézetek várják a garázda lángokat [...] itt Pesten - a fővárosban - dacára a tűzoltó műszerek szép számának, oly hiányok vannak a készülségre és kezelésre nézve, hogy egy okszerű beosztott és szervezett tűzoltóegyesületnek létesítése a fősükséghez tartozik”.

Európai minta

Londoni tapasztalatait felhasználva kezdett hozzá a fővárosi tűzoltóság megszervezéséhez. Az általa kidolgozott tervezet megvitatására 1862. december 16-ára meghívta mindazokat, akiről feltételezte, hogy támogatni fogják. Ezt követően egy 12 tagú szervező bizottságot alakított, majd 1863-ban személyesen kereste fel a tehetősebb embereket, kérve anyagi támogatásukat. Pénzgyűjtő körútján az akkor Pest-Budán tartózkodó világhírű író, Alexandre Dumas-t (1802-1870) is felkereste, aki 110 frankot adományozott a nemes cél érdekében, amit a gróf gavallérosan egy díszkard ajándékozásával viszonozott.

1865-ben beadta kérvényét a kancelláriához, melyre pozitív választ kapott. Az alapszabály kidolgozása azonban újabb éveket vett igénybe. Végül 1869-ben, a Nemzeti Tornaegylettel egyesülve - egyenruhás tűzoltókkal - és az általa Londonban vásárolt tűzoltóautóval megkezdheték a kiképzést.

Széchenyi hamar rájött, hogy önkéntes tűzoltókkal nem lehet ellátni a tűzoltói szolgálatot, ezért indítványozta a fizetett tűzoltóság létrehozását is. Így 1870. február 1-jén, pár nap különbséggel létrejött az első magyar Önkéntes Tűzoltóság és 12 fizetett tűzoltóval a Hivatásos Tűzoltóság. Mindkét szervezetnek gróf Széchenyi Ödön lett a főparancsnoka. 1870. december 5-én pedig megvalósult a tűzoltók álma: a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség „17 egyeslet részvevése mellett”, s kimondták, hogy „az üdvös eszme terjesztése s a nemes ügy hatásosabb előmozdítása, valamint a tűzoltók összességének képvisellete céljából országos szervezkedésre szükség van”. Elnökké Széchenyit választották, akinek 1874-ben Konstantinápolyba történt távozása nagy törést okozott a Szövetség munkájában.

Széchenyi elévülhetetlen érdeme, hogy a magyar tűzoltóságot európai minta alapján szervezte meg, s az arisztokrácia részvételével a tűzvédelem kérdése a legrangosabb társadalmi szintre emelke-

dett. József nádor (1776-1847) császári-királyi tábornagy fia, József főherceg (1833-1905) császári-királyi lovassági tábornok, 1869-től a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka vállalt védnökséget felette. A gróf sokszor saját költségén korszerű eszközökkel látta el csapatát és gondoskodott kiképzésükről. Széchenyi Ödön egy olyan intézmény vezetője lett, ahol lehetőség nyílt a személyes bátorság, a szervezőképesség, a testi adottságok megmutatására és kamatoztatására.

1870 júniusában Széchenyi éppen Konstantinápolyban járt turistaként, ahová egy pusztító tűzvész után érkezett. A tűzvészben leégett az angol követ-ség háza, az olasz színház, az amerikai és a portugál konzulátus, néhány francia fürdő, a német szeretetház, az örmény-katolikus és a katolikus érsekség épületei. A követ-ségek és konzulátusok felléptek a török portánál a tűzoltóság megszervezése érdekében, megpróbálták rábeszélni Abdul-Azíz (1830-1876) szultánt egy tűzoltó csapat alakítására. Akkoriban Széchenyi ismert volt egész Európában, hiszen a magyar önkéntes tűzoltóság megszervezésének híre mindenhová eljutott. Mivel Széchenyi éppen akkor ott tartózkodott, felajánlotta segítségét, hogy magyar mintára felállítsa a hivatásos és önkéntes tűzoltóságot. A döntésre egészen 1873-ig kellett várni.

1874 elején a nyugati országok egyre határozottabban szorgalmazták a tűzoltóság létrehozását, jelöltjük gróf Széchenyi Ödön volt. A szultánra azonban az orosz nagykövet is nyomást gyakorolt, aki orosz tűzoltókat hozatott, és nagyszabású bemutatót tartott. Ennek valószínűleg politikai okai is voltak, hiszen az orosz-török ellentét évszázadokon keresztül napirenden volt. Széchenyi összeköttetése révén időben értesült a dolgról, táviratozott Budapestre, és Magyarországról átvezényelt tűzoltókkal tartott bemutatót. A bemutató sikerének hatására a szultán elismerését fejezte ki a grófnak, majd rábízta a török tűzoltóság megszervezését évi 60 ezer frank díjazással.

Széchenyi Ödön pása mint a török hadsereg tábornoka a török tűzoltóság főparancsnoka – karddal – 1897-ben készült fényképen, budapesti látogatásakor, magyar tűzoltó tisztekkel.

Széchenyi rendkívül mostoha körülmények között dolgozott, előítélettel, nehézségekkel és anyagi gondokkal kellett megküzdnie. Tűzoltólakatnyát és gyakorlóteret építtetett, s az

évekig tartó munka annyira lefoglalta, hogy végül Konstantinápolyban maradt. Közben többször hazalátogatott, gyermekeit magyarul taníttatta. Tervezte hazaköltözését, de az nem valósult meg. A török-görög háború, majd az első világháború és Trianon megviselte, de örömet lelt a tűzoltószolgálatban. Idős korában is kijárt a tüzekhez, irányította az oltást. Az egymást váltó török szultánok megbecsülték, több kitüntetést, magas rangot kapott. 1878-ban Abdul Hamid szultán török császári ezredessé, 1880-ban pasává nevezte ki. Ez volt az első eset, amikor keresztény ember az iszlám vallásra való áttérés nélkül kapta meg ezt a rangot. (Az 1848-1849-es magyar emigráció tagjainak még át kellett térniük a mohamedán hitre a magasabb katonai kinevezések elnyerése érdekében.) A japán kormány meghívását (1883) az ottani tűzoltóság megszervezésére már nem fogadta el. 1899-ben a legnagyobb török kitüntetést, az Ozmanie-rend nagyszalagját adományozták számára.

1912-ben a török tűzoltóezredek és a tengeri tűzoltózászlóalj főparancsnoka, török császári tábornagy lett. IV. Károly király 1918-ban a Vaskorona-rend I. osztályával tüntette ki. Isztambulban a Tűzoltó Múzeumot róla nevezték el. Széchenyi Ödön 1922. március 24-én hunyt el Isztambulban, nyolcvankét éves korában.